

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університеті
імені Володимира Гнатюка
Географічний факультет
Центр євроінтеграційних студій та комунікацій
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Асоціація географів-супільників України

Місце України в європейському просторі: геопросторові риси та європейська уніфікація

*Матеріали всеукраїнського семінару, присвяченого
Дню Європи – 2021
(18 травня 2021 р.)*

Тернопіль – 2021

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університеті
імені Володимира Гнатюка
Географічний факультет
Центр євроінтеграційних студій та комунікацій
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Асоціація географів-супільників України

*Місце України в європейському просторі:
геопросторові риси та європейська уніфікація*

*Матеріали всеукраїнського семінару, присвяченого
Дню Європи – 2021
(18 травня 2021 р.)*

Тернопіль – 2021

Редакційна колегія: д. геог. н., проф. **Мезенцев К.В.** (співголова редакційної колегії), к. геог. н., доц. **Кузишин А.В.** (співголова редакційної колегії), д. геог. н., проф. **Запотоцький С.П.** (співголова редакційної колегії), д. геог. н., ст. наук. співробітник **Гукалова І.В.**, д. геог. н., проф. **Мальчикова Д.С.**, д. геог. н., проф. **Пилипенко І.О.**, д. геог. н., проф. **Німець Л.М.**, д. геог. н., проф. **Яворська В.В.**, д. геог. н., доц. **Заячук М.Д.**, д. геог. н., доц. **Сегіда К.Ю.**, к. геог. н., доц. **Поплавська І.В.** (відповідальний секретар), к. філософ. н., доц. **Кравець С.В.**, к. філолог. н., доц. **Мединська О.Я.**, к. геог. н., викл. **Задворний С.І.**

Адреса редакційної колегії: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, географічний факультет, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, тел. +38(0352) 43-61-54, e-mail: cesk.tnpu@gmail.com

Затверджено до друку рішенням Вченої ради географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 2 від 27.10.2021 р.).

Місце України в європейському просторі: геопросторові риси та європейська уніфікація: матеріали всеукраїнського семінару, присвяченого Дню Європи – 2021 (18 травня 2021 р.). Тернопіль: Вектор, 2021. 82 с.

Тексти представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст доповідей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

УНІФІКАЦІЯ ЧИ УНІЗАЦІЯ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

**І.В. Поплавська, С.В. Кравець, О.Я. Мединська,
С.І. Задворний, А.В. Кузишун**

*innapoplavska@ukr.net, svitlana.kravets@gmail.com,
medynska@tnpu.edu.ua, serhijzadvornyj90@gmail.com,
kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua*

*Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна*

The article is devoted to problematic approaches to the perception of the idea of united Europe as space. It outlines the basic approaches of modern understanding of European unity. A historical and geographical excursus of the unification process has been made. The importance of unifying tendencies for the countries of the European space to preserve the features of national identity and authenticity is emphasized.

Keywords: *Europe, unification, concepts of united Europe, national identity.*

«Сьогоднішній світ багатий географічними суперечностями» [1, с. 81]. Застосовуючи цю тезу Г. Блія та П. Муллера щодо Європи слід наголосити, що тут криється дві квінтенсенції, які сприяють подальшому розвитку європейського простору – процес його уніфікації та процес його унізації. Пропонована ілюстрація (рис. 1), яка датується початком Нового часу яскраво підтверджує візію Європи, виходячи з її геоположення, культурного, економічного, історичного та соціального розвитку.

Ці терміни, як не дивно, гармонізують Європу. З однієї сторони маємо чіткі тренди щодо розуміння уніфікації як процесу, спрямованого на приведення різних понять до єдиної, суворо регламентованої системи. Для Європи запровадження таких стандартів загалом не новина – цей процес циклічно повторюється з часів мінімум Версальського миру, а на сучасному етапі це можна позиціонувати як наднаціоналізм – добровільна асоціація в економічній, політичній або культурній сферах трьох або більше незалежних держав, які погоджуються мінімізувати певну частину суверенітету для спільної вигоди [1, с. 81]. В цій дефініції є означення, що дозволяють окреслити риси уніфікація як методу, що полягає в раціональному скороченні кількості типів і параметричних рядів, супроводжується типізацією шляхом комбінування (поєднання) найбільш вдалих рішень, що мають місце в сукупності уніфікованих процесів.

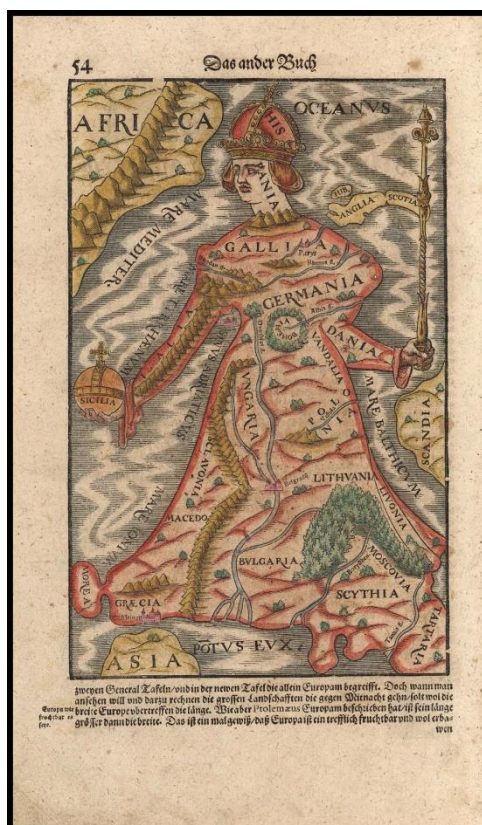

Рис. 1. Європа єдина (літографія в книзі Себастьяна Мюнстера «Космографія»)

Зазвичай такі об'єднання уніфікаційного характеру постають як протиположність проблемі. Яскравий приклад – 1944 р., коли уряди трьох невеликих європейських держав (Бельгії, Нідерландів, Люксембургу), перебуваючи у вигнанні, екзилі, прогнозуючи потребу повоєнного відродження, заснували економічний союз, відомий як Бенілюкс, – це був показовий приклад реорганізації для прискореної відбудови.

Наступний крок в цьому напрямку – розробка та запровадження в дію Плану Маршала, що вкотре підтвердив потребу в багатонаціональній економіко-адміністративній структурі. Принципом її функціонування була відмова від національних бар'єрів для заборони потоків товарів та сировини або митних витрат, що перешкоджали б регіональному економічному відродженню.

Все це дало колосальний поштовх до наступних уніфікаційних кроків: створення Ради Європи (1949), прийняття Угоди про європейське об'єднання вугілля і сталі (1952), створення Європейського економічного співтовариства (1958). Час від 1960-х рр. до поч. 1990-х рр. – період уніфікаційних процесів. Він позначився певним підпорядкуванням країн-учасниць широкій низці правил – від аграрної практики до фінансових процедур. Процес відмови від домінування національних інтересів проходить досить складно. Періодично опозиційні рухи

охоплюють аграрний сектор, банківську сферу, викликають потреби субсидіювання бідніших членів співтовариства. Ще один яскравий приклад уніфікації – підтримка ідеї єдиної валюти. Ця ідея приживалась поступово, з відмовою від національної грошової одиниці в досить успішних країнах – Німеччині, Франції, Іспанії, аж до країн, що підтримали свою економіку за рахунок «євро» – Словаччина, Греція, країни Балтії.

На зламі тисячоліть повертаються до також не нової ідеї – унізації (об'єднання). Зародилась дискусія, яка загалом триває до тепер – що краще, – мати «глибший» союз обмеженої кількості держав чи «широкий» союз з набагато більшим числом держав-учасниць. Ось тут виникає дилема пріоритетності уніфікаційних чи унізаційних трендів. Для того, щоб дозволити приєднатися окремим державам Європи потрібно встановити певні обмеження (засобом уніфікації), які сповільнюють інтеграційні процеси.

Біля витоків європейської ідеї унізації була концепція пан'європеїзму, що передбачала створення європейської континентальної унії як регіонального військово-політичного та економічного альянсу. Поняття пан'європеїзму позначило унізацію всіх європейських держав зі спільними інститутами в галузі торгівлі, фінансів та зовнішньої безпеки. Розробник цієї ідеї Ріхард Куденхове-Калергі, закликав формувати європейську структуру замість європейської анархії. В цьому питанні зазвичай є два бачення/протистояння – географічне та історичне.

Розгляд Європи як географічної ідеї спростовує ті інтелектуальні надбудови, що були основою розуміння цього континенту [3, с. 16]. Географія, на думку М. Геффернена, тут розглядається не як матеріальна сила, а як інтелектуальна арена ідей та переконань. Тому Європа тлумачиться не як результат історичного розвитку, а як суперечливий географічний дискурс, як послідовна географічна система, що є змінною в часі та просторі. Не слід думати, що таким чином знецінюється матеріальна складова європейського світу, а радше підкреслюється важливість інтелектуальних концепцій географічного простору для формування людської свідомості.

Триває політика унізаційного характеру в політичній сфері. Вперше загальні вибори Європейського парламенту відбулися в 1979 р. і до сьогоднішнього часу він має функцію генератора політичних, соціальних, економічних, а десь – і культурологічних змін, які в першу чергу спрямовані на об'єднання (уніфікацію). Функціонуючи в унісон, європейські країни можуть краще захищати свої інтереси в світі, а

об'єднана Європа стане потужною силою. Певна річ, що посилення євроскептицизму в контексті націоналізму є новими викликами для уніфікації. В цьому питанні слід звернути увагу від викликів субконтинентального характеру до потреб «окремого європейця». Не залежно від рівня сформованості країни та ролі в об'єднаній Європі, пріоритетом буде благополуччя окремої родини чи особистості. Саме це спровокувало ті відцентрові рухи, що властиві для сучасного періоду. Занепокоєння збереження національної ідентичності, збереження достойного рівня оплати праці, свобода релігійних уподобань і надалі повинні бути важливим аргументом євроєдності.

В цьому контексті важливим є, за визначенням Г. де Блія та П. Муллера [1, с. 79], розуміння сформованості та керованості поняття деволюції. Регіоналізація держави, в принципі, є природнім процесом, але процес деволюції розпочинається тоді, коли визначальна доцентрова сила – національно сформована ідея, яку обстоює країна, – розмивається до моменту, за яким приводиться регіональний розкол. Цей нахил у бік сепаратизму частіше трапляється у країнах, де владні структури завжди мають проблеми, намагаються побудувати життєспроможну націю-державу. Якщо цей процес вдалося адаптували в еволюційному характері в Великій Британії, то наприклад в Югославії це мало революційний варіант прояву. Сьогодні в умовах пошуку вирішення цієї проблеми перебуває Іспанія (в результаті домовленостей з лідерами Баскського регіону їм було надано право формування власних парламентів, керування місцевими податками та системою освіти, надання особливого статусу місцевим мовам, але ці ініціативи виявилися недостатніми для попередження екстремістського насилля). Загалом, ще з початку ХХІ ст. В Європі сформувалося понад 20 територій, які можна вважати осередками деволюційного тиску [1, с. 80], які зазвичай є продуцентами регіональної чи локальної напруги.

На окрему увагу заслуговує обговорення місця України в європейському уніфікованому та унізованому геопросторі. В геополітичних дослідженнях України стратегія інтеграції до Європи через Балто-Чорноморський простір є давньою та досить добре обґрунтованою. Її українським ідеологом можна вважати Ю. Липу, а наукова обґрунтування належить С. Рудницькому [4, с. 167]. Балто-Чорноморська доктрина формувалась в умовах пошуку Україною на початку ХХ століття свого місця на карті Європи та пошуку партнерів, які могли б виступити гарантами та впливовою підтримкою на європейській політичній арені. Вперше нову концепцію взаємовідносин з українцями, литовцями і білорусами сформулював видатний

польський мислитель Юліуш Мірошевський, який обґрунтував необхідність визволення від Росії України, Литви і Білорусі. Ця концепція дістала назву лінії Гедройца-Мірошевського і стала основою сучасної східноєвропейської дипломатії Польщі. Фактично ці погляди були підкріплені теоретичними напрацюваннями історика М. Грушевського, який також в своїх працях пройшов шлях від автономістських поглядів до самостійницьких. Його праця «Орієнтація чорноморська» присвячена ідеї створення Балто-Чорноморського альянсу. Історик розумів об'єктивну цивілізаційну незалежність України до Заходу, закликав орієнтуватися на цінності Європи: «Але коли школою для нас мусять бути сі краї західної культури, полем нашої діяльності, нашої власної творчості повинні бути краї, які, подібно як і Україна, вирости у впливах чи зв'язках східної культури – краї в сфері нашої чорноморської орієнтації, об'єднані Чорним морем як центром комунікації й різнорідних культурних і політичних взаємин» [2, с. 155]. Грушевський пропагував ідею єдності країн певного регіону (в даному випадку – Чорноморського або Балто-Чорноморського) за посередництва історичних, географічних, економічних та культурних чинників.

Подібна концепція була покликана з позиції прогресивного конструювання політичного простору враховувати інтереси всіх суб'єктів на принципах гуманізму, рівноправності та справедливості. В реаліях того і нинішнього часу варто наголосити, можливо концепція базувалась на дещо ідеалістичних поглядах, але вона не мала експансіоністського спрямування, а тому мала консолідаційний характер, адже пропонує утворення рівноправного союзу держав для захисту своїх інтересів.

Висновки. На сучасному етапі функціонування Європейського простору прослідковуються тенденції розмивання підвалин уніфікації та унізації. Проте, ця тенденція не є свідченням деактуалізації таких трендів, а радше свідченням того, що сучасні кризові явища виступають індикатором необхідності повернення до дискурсу щодо організації Європростору. І у даному вимірі нам цікаво щоб тут достойно були захищені позиції Українського геопростору.

Реалізації проекту Балто-Чорноморського союзу, до якої мала бути причетна Україна, сьогодні сприяло б реалізації нейтралізації спроб Росії розглядати пострадянські та постсоціалістичні країни Європи як сферу своїх особливих інтересів і відігравати месіанську роль на даному геополітичному просторі. Також це мало б дати змогу протистояти намаганням «консервування» Східної Європи на стику Західноєвропейських та Російських інтересів та поглядів. Першим

кроком формування такого дієвого союзу мало б бути створення конкурентної транспортної системи (включаючи єдину трубопровідну енергетичну систему). Такий союз мав би велику політичну вагу через своє географічне положення, перекривши шлях з Європи від Балтійського і Чорного морів до Азії. Ймовірно, що формат даного союзу варто уточнювати та корегувати, але його ефективність має бути високою. Так як в свій час ЄС підтримав шлях інтеграції країн Балтії через Раду держав Балтійського моря (1992 р.), Північний вимір (1997 р.), Baltic Security Assistance Forum (BALTSEA) та NB6 до повноцінного членства в ЄС, Балто-Чорноморський союз покликаний стати серйозним кроком для інституційного утвердження України в просторі європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Блій Г. де, Муллер П., Шаблій О. *Географія: світи, регіони, концепти* / Пер. з англ. К.: Либідь, 2004. 740 с.
2. Великий українець *Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського*. К., 1992. 551 с.
3. Геффернен М. *Значення Європи: Географія і геополітика*. / пер. з англ. К.: Дух і літера, 2011. 464 с.
4. Кузишин А.В. *Екстраполяція поглядів Степана Рудницького на сучасний світоустрій Східної Європи: погляд крізь століття. Європейські інтеграційні процеси у ХХІ столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості. Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій*. Луцьк: Терен, 2018. С.164-174.
5. Прихненко М., Бабій Д. *Ідея «Об'єднаної Європи» в сучасних реаліях функціонування європейського проекту. Історичні і політологічні дослідження*, 2019, № 1 (64). С. 60-69.

ЗМІСТ

<i>Передне слово</i>	3
<i>Гукалова І.В.</i> TERRITORY MATTERS: ПРОСТОРОВИЙ ВИМІР НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В ДЗЕРКАЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ	4
<i>Заячук М.Д., Заячук О.Г., Заячук А.М.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)	13
<i>Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О., Лозова Л.В.</i> ДОСВІД СТИМУЛЮВАННЯ МІСЬКОГО АКТИВІЗМУ І ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ УЧАСТІ У РОЗВИТКУ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ м. ХЕРСОН	21
<i>Поплавська І.В., Кравець С.В., Мединська О.Я., Задворний С.І., Кузишин А.В.</i> УНІФІКАЦІЯ ЧИ УНІЗАЦІЯ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ	29
<i>Корома Н.С.</i> ТРИМОР'Я, ЯК ПРИКЛАД ГЕОПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА	35
<i>Заваріка Г.М.</i> ПРОБЛЕМИ ВІДБУДОВИ СХІДНИХ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ	40
<i>Домусчи С.В., Тригуб В.І.</i> ВПЛИВ УРБАНІСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ҐРУНТОВОГО ПОКРИВУ	51
<i>Сливка Р.Р.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ СИМВОЛІЧНИХ ЛАНДШАФТІВ ДОНБАСУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	54
<i>Кобилін П.О.</i> ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ	61
<i>Немець Л.М., Сегіда К.Ю., Кравченко К.О., Телебенева Є.Ю., Ключко Л.В.</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ (ДОСВІД КАФЕДРИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ І РЕГІОНОЗНАВСТВА ХНУ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА)	68

Буяновський А.О., Адобовська М.В., Попельницька Н.О., 74
Тортник М.Й., Тригуб В.І., Яворська В.В., Яременко М.С.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ҐРУНТОВО-
ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ